

SZABÓ ESZTER IDA

„... ÉLNI RADÍROZÁS NÉLKÜL”
HORVÁTH ANNA (1924–2005)

A BEREGSZÁSZI MŰVÉSZ ÉLETÚTJA III.

A TÉGLAGYÁR

Horváth Anna munkakönyvét 1950. december 19-én nyitották meg. Az első bejegyzés visszamenőleges, 1946. szeptember 24-ei, ekkor vették fel szobrásznak a Beregszászi 2. Számú Téglagyárba. Az első munkahelyén, a vasútnál töltött közel két év valamiért nem szerepel a dokumentumban. A téglagyárban a szobrász titulus azt jelentette, hogy kályhacsempékre tervezett, majd készített (formázott meg) domborműveket. Érezhető, hogy ez már egy inkább neki való munkakör volt, sokkal kreatívabb, ahol végre használhatta a kézügyességét. A téglagyárban nemcsak kályhacsempét készítettek, tetőcserepet és építkezésre való téglát is. A gyári évek alatt több különböző munkakörben alkalmazták: szobrász, minőségellenőr, laboráns, brigadéros volt.

019672

Пенсия назначено
 Береговский   соцзабез

Трудовая книжка

Фамилия Горбань

Имя Анна

Отчество Андреевна

Год рождения 1924

Образование: начальное, среднее, высшее
(получено)

Профессия Секретарь

Подпись владельца Трудовой книжки _____

Дата заполнения Трудовой книжки
19 декабря 1980 г.

СВЕДЕНИЯ				О РАБОТЕ		
№ записи	Дата			Сведения о приеме на работу и увольнении	работу, перемещения по (с указанием причин)	На основании чего вписана запись (документ, его дата и номер)
	Год	Месяц	Число			
1	1946	IX	24	Береговское Кир. шило-ар. Министерство Каб. Министерства Каб.	Заведующий машинист в заводской цехе секретаря	Министерство Каб.
2	1952	IV	19	Переведена фабрику	машинист в цехе	№ п. 117 М.В. 50.
3	1952	II	17	Переведена секретариату	машинист в заводской цехе	№ п. 22 М.В. 50.
4	1953	VIII	23	Переведена заводской	машинист в заводской цехе	№ п. 81 М.В. 50.
5	1954	V	15	Переведена в заводской	машинист в заводской цехе	№ п. 145 М.В. 50.
6	1956	IV	24	Переведена заводской	машинист в заводской цехе	№ п. 22 М.В. 50.
7	1956	VIII	24	Переведена заводской	машинист в заводской цехе	№ п. 154 М.В. 50.
8	1957	IX	24	Переведена заводской	машинист в заводской цехе	№ п. 175 М.В. 50.
9	1958	I	6	Увольнение по состоянию здоровья	временно освобождена	№ п. 19 М.В. 50.

2

Horváth Anna munkakönyvének első három oldala

Mindig attól függően, hogy mikor milyen viszonyban volt a vezetőséggel. Ha a fiatal lányt büntetni akarták valamiért, akkor levezényelték a munkások közé, nehéz fizikai munkára, 1956-ban, április 24-én például a szárítóba küldték, majd július 24-én minőségellenőri pozíciót látott el, de már az 1-es számú téglagyárban, majd szeptember 24-én brigadéros lett, ismét a kályhaüzemben. Munkájának színvonalával azonban mindig elégedettek voltak: 1955. április 29-én a szocialista munkaverseny hőse lett, 1955. november 7-én munkahelyi kitüntetésben részesítették szorgalmas munkájáért. Mindenképpen le kell szögeznünk, hogy a téglagyárban eltöltött időszak kétségkívül sokat adott a művésznő életútjához.

Az irodai részlegen férfiak között dolgozott, saját helyiséggel rendelkezett, ahol megtervezte, megrajzolta és megformázta a csempéket. A fiatal Horváth Anna dekoratív és izgalmas jelenség volt. A vezetőségben ült néhány úgymond „leharcolt”, „kiszolgált” orosz származású katona, akik a front után kárpótlásként kapták, hogy európai környezetben gyárigazgatók és pártfunkcionáriusok lehettek. Akadtak közöttük olyanok, akik nem a megfelelő módon közeledtek hozzá. Ő ilyenkor hangot adott nemtetszésének, panasszal élt, amire válaszul a visszautasított vezetőségi tag meg akarta büntetni, míg egy másik a védelmére kelt. Tudunk olyan incidenséről is, mikor egy párttitkár ideológiai váddal akarta eltávolítani a helyéről a művésznőt. Akkoriban ilyen konfliktusért könnyen Szibériába küldték az embert. A gyárból is elvitték akárkit a fogolytáborba, mert az ideológiai harc a világháború után sem állt le. Ha valaki el akarta távolítani posztjáról riválisát, akkor egy ilyesfajta váddal célt érhetett, és elvitték az embert. Az ilyen vitatott helyzetből azonban a rágalmazónak is ki kellett másznia, nem hagytak lezáratlanul ideológiai ügyeket. Érezhető tehát, hogy nem voltak ezek az idők veszélytelenek.

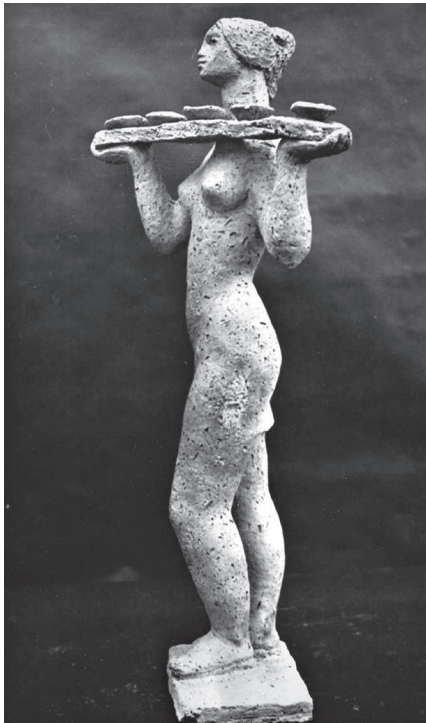
Amikor éppen áthelyezésre került, az nem volt enyhe büntetés. Nem egyszerű rangvesztésről volt szó. A téglagyári munka nehéz, a nők számára pedig kifejezetten megerőltető volt. Horváth Anna többször került le a szárítóba, ahol a fölötté érkező nyers cserepet vagy téglát lenről föl kellett dobnia a fölötté lévő munkásnak, aki elkapta. Ragyogó szobrok és rajzok, festmények őrzik ennek az epizódnak az emlékét, a művésznő ugyanis a téglagyári dolgozók körében a megpróbáltatásokat vidáman élte meg, a nehéz fizikai munkát sporttevékenységként kezelte. A munkások közössége nagyon emberi volt, szeretetteljes, Horváth Anna családban érezhette magát. Nem élte meg büntetésnek azt, amit büntetésül róttak rá. „(...) a téglagyárban egyszer s mindenkorra eljegyeztem magam az agyaggal, de itt szövődött

barátságom, kapcsolatom is az embereknek ezzel az igen karakteres fajtájával, a téglagyártókkal, akik gyakran lettek későbbi munkáim modelljei.”¹

Horváth Annának több írása, novellája is született erről az emlékezetes korszakáról.

Horváth Anna A cserépdobáló című szobra (samott)

Útban a szárítóhoz című szobra (terrakotta)

A szobrásznő a munkásoktól és a fizikai munka végzése közben rengeteget tudott meg az agyag megmunkálásáról, viselkedéséről. Például a cserép égetése kényes feladat volt, érzékeny folyamat. Ha gyenge az égetés, akkor az agyag nem lesz közet minőségű, porlani fog, tehát nem lesz hosszú életű. Ha viszont túl sok gőzt kap, mert a szárítási folyamat nem volt tökéletes, vagy a nyers munkadarabban levegőbuborék maradt, a munkadarab a hő

¹ Balla László, A fölfedezés izgalmái. (Horváth Annával Balla László beszélget). MEZSGYÉN ÁLLVA. A kárpátaljai magyar értelmiség az ezredforduló küszöbén (interjúk). Összeállította és szerkesztette: Balla D. Károly. Galéria Kiadó, Ungvár – Budapest (1993), 96. o.

hatására felrobban, és a kemencében elhelyezett többi tárgyban is kárt tesz. Itt szerzett tudását az agyagról művészi tevékenysége során bőven kamatoztathatta. Már gyermekként is volt kötődése a téglagyárhoz: „a téglagyár tőszomszédságában nőtt fel, ott kezdte formázgatni az agyagot, kicsiny átlatfigurákat gyúrt belőle, később a csempegyártó üzemben szintén agyaggal dolgozott”² – írja róla Barát Mihály, a *Kárpáti Igaz Szó* tudósítója.

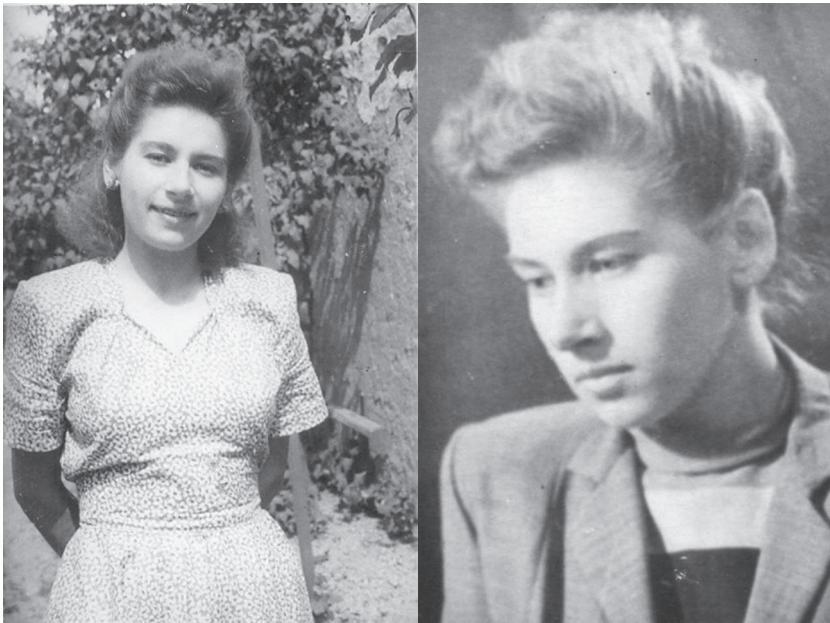
Az évek során a szobrásznő annyira a közösség része lett, hogy focicsapatot is szervezett a gyári munkás férfiakból. Nő létére ő volt az edzőjük. Ekkor vált híressé a játékosait biztató mondata, amit egy-egy meccsen hangosan be is kiabált a fiúknak: „Menj rá, menj rá! Nem tud az semmit!”

Szintén a téglagyári időkben történt, hogy fizetéséből Horváth Anna vett magának egy hófehér bundát. A fehér bundát fehér cipővel viselte, ez nagyon elegánsnak számított akkoriban is. Hirtelen mindenki köszönt neki az utcán, olyanok is, akik korábban észre sem akarták venni. A megőrződött történet szerint ő ilyenkor nem viszonzta a köszönést, hetykén csak annyit mondott rá: *Köszönj, bundám, köszönj!* A művésznő már fiatalon is szeretett meghökkeneni másokat.

Horváth Anna két arca, melyet Ars poetica című szoborpárjában formált meg (terrakotta)

² Barát Mihály: Búcsú Horváth Annától. *Kárpáti Igaz Szó*, 86. évfolyam, 131. szám, 2005. október 13., 2.o.

Horváth Anna két arca fotográfián

A művésznő magánéletét illetően tudnunk kell, hogy a háború az emberi sorsokat is összekuszálta, és a szerelmek nem úgy alakultak, mint békeidőben. Horváth Anna sem találta meg a számára alkalmas férfitársat. Ebben bizonyára az is közrejátszott, hogy bár határozott jellem volt, mégis gátlásai lehettek a gyermekkorában kialakult hallásproblémájából fakadóan. Csecsemőkorában azt jóstolták vele kapcsolatban édesanyjának, hogy nem lesz hosszú életű, mert komoly szívproblémája volt, a gyermek közben mégis szépen felcseperedett, és értékes ember vált belőle. Az életidejét Horváth Anna tartalmasan töltötte úgy gyermekként, mint felnőttként, ám sohasem tudta figyelmét csak egy konkrét területre koncentrálni. Kezdetben csak kedvtelésből rajzolgatott, festett, ruhákat tervezett, majd megpróbálkozott a már gyermekkorában kialakult szenvedélyével, a szobrászattal is. Izgatta elméjét az anyag megformálása, kihívást jelentett számára a feladat, gyakran kísérletezett formákkal és technikákkal

Horváth Annával 50 éves születésnapja alkalmából H. Barta Lajos készített riportot a *Lányok, Asszonyok* című magazinban, ahol az iránt is érdeklődött, a

művészno mit tart a legutóbbi munkái közül a legjelentősebbnek. A válaszából megérthetjük, mennyire mélyen, szinte sejt szinten ivódott bele elméjébe – már gyerekkorától – a téglagyári munkások sorsa. Tizenhárom végigdolgozott év után, 33 évesen, 1958-ban hagyta ott a téglagyárat, 50 évesen mégis a gyárhoz kapcsolódó munkáját emelte ki megannyi fontos és meghatározó alkotása közül. „Negyvennyolc évvel ezelőtt, 1925-ben, nem messze attól a háztól, amelyben lakom, zajlott a téglagyári munkások sztrájkja: béremelést követeltek. A rendőrök tüzet nyitottak a sztrájkoló munkásokra. Megölték Káposzta Erzsébet téglagyári munkásnőt, három gyermek anyját. Én akkor egy éves voltam. A Gyár utca 27. számú ház falán – ebben a házban halt meg Káposzta Erzsébet – most az általam készített dombormű látható.

Horváth Anna ugyanebben az utcában lakik, a 12-es számú házban. Ablakából jól látszik a dombormű.

Az ablak előtt pedig munkába menet, munkából jövet téglagyári munkások haladnak el. Ők Horváth Anna szobrainak élő hősei, modelljei.”³

Google térkép utcaképe a Kisvasút utca 12. szám alatt található, sarki házon elhelyezett domborműről

A SORSFORDÍTÓ, ÚTINDÍTÓ DRÁVAI GIZELLA

Horváth Annában a téglagyári évek felerősítették vágyat a gimnazistaként elképzelt út iránt, hiszen művészeti vonalon akart továbbtanulni. Az agyag, ahogy már írtam, gyermekkorában elbűvölte, de igazán tanulmányozni a

³ H. Barta Lajos: Horváth Anna szobrász., uo., 28. o.

Horváth Anna Drávai Gizellát ábrázoló szobra (terrakotta)

téglagyári évek alatt állt módjában. Kimagasló olvasottsága, műveltsége, élénk személyisége fiatalon népszerűvé tette őt Beregszászban. Többen figyelemmel kísérték sorsa alakulását. Horváth Anna életének ebben a formálódó szakaszában barátkozott össze – a nála 13 évvel idősebb – Drávai (született Legeza) Gizellával, a beregszászi tankönyvszerző, műfordító magyar pedagógussal, aki ekkor már a város kulturális életének meghatározó személyisége volt, és aki elindította őt a művészi pályán.

Drávai Gizella (1911–1981) keze alatt nemzedékek nőttek fel a magyar nyelv és irodalom szeretetében, írók, költők, újságírók sokaságát indította el a pályán. Munkásságát 2000-ben Beregszász városa posztumusz Pro Urbe-díjjal ismerte el, egy ungvári közművelődési kör és egy diákoknak indított nyelvhasználati verseny viseli nevét. Egész fiatal korától, már a húszas éveiben jelentős szervezőmunkát végzett, a háború után Beregszászban elsőként indított irodalmi stúdiót a helyi mezőgazdasági, ukránból fordított napilap, a *Vörös Zászló* szerkesztőségében, Svéd Árminnal közösen. A pedagógusok, beregszászi és kárpátaljai

értelmiségiek körében nagy tekintélye révén véleménye mindig sokat nyomott a latban. Haláláig szoros barátságban állt a régió legtöbb alkotójával. A tanítás mellett pedagógiai cikkeket, tankönyveket, módszertani könyvet írt, magyar nyelvű diafilmeket szerkesztett, műfordítással is foglalkozott, Kocjubinszkij, Ivan Franko, Gorkij műveit fordította le magyar nyelvre.⁴

Fotó Drávai (született Legeza) Gizelláról

„Magyarországi szakemberek jártak át az óráira meglesni, hogyan tanít. Ámulva távoztak. Mert nem a hogyan volt az igazi vagy egyetlen kérdés. A módszer – ha az volt, de hiszen az is volt benne – a játékoságban és a gyermekszeretethez, minden kis lélek tiszteletében, a kreativitásban rejlett. A látszólagos rögtönzés mögött hatalmas előkészítő munka rejtőzött, amit már sem a gyermek, sem a kukucsáló felnőtt nem érzékelt. A kiváló tanárok mindig egy kicsit színészek is, és úgy vélem, Gizi néninek is egészen komoly előadói vénája volt, amit a tanításban remekül tudott kamatoztatni.”⁵ (Finta Éva)

⁴ <https://sites.google.com/site/ungparty/csarnok/dr%C3%A1vai-gizella>

⁵ <https://karpataljalap.net/2019/06/27/ujraszentelttek-dravai-gizella-felujitott-siremleket>

„... a következő éles kép már a kis paraszt-barokk ház belsejét mutatja, ahogy többedmagammal (csupa lánnyal) körbeüljük a súlyos tölgyfa asztalt, amelyen aprósütemények, gyümölcs, tea várt minket, Gizi néni pedig kényelmes foteljában ülve teszi, amit tett világeletemben: pulyát tanít.

Miről beszélgettünk, miről szólt az okítás Gizi néninél? Mi másról: nyelvről, irodalomról, történelemről, a szépről és a jóról, a szellemességről és a bölcsességről, a becsületről és az erényről. És olykor ezek ellentétéről is.”⁶ (Balla D. Károly)

Harmincas éveire, Drávai Gizellához hasonlóan, Horváth Anna is városának ismert személyévé vált, Beregszász pezsgő szellemi életének központi alakjává. Gizi néni Mozi utcai házában rendszeresen összegyűltek, szinte naponta, az értelmiségiek, magyarok és más nemzetiségűek, egy-egy kiadós beszélgetésre. Ez a két meghatározó személyiség kíváncsi lett egymásra, kíváltképp Gizella a fiatal, okos, de nagyhangú lányra, aki addig nem használta ki komolyabban veleszületett képességeit. Drávai Gizellával kötött tartalmas barátsága, az ő szuggesztív személyisége és pedagógiai érzéke tagadhatatlanul indítója lett ennek az értékes művészi életpályának. Ő volt az, aki forszírozta Horváth Annánál, hogy kezdjen valamit az életével, a tehetségével, és életvitelszerűen foglalkozzon a szobrászattal: „*Soha nem jutott eszembe, hogy művész legyek (...). Ezt Drávai Gizella piszkálta ki belőlem, akinek a nyitottsága, szabad gondolkodása, nagyvonalúsága számomra egy meglepően tágas világ volt. Csináltam ugyan szobrokat a gyárban, jöttek értük a területi központból és elvitték. Hogy hová kerültek, ma sem tudom. Keramikusnak indultam. Amikor szobrot is készítettem, egy idő múlva rájöttem: nekem nincs mondandóm a zománcos, mázas kerámiában. Ez a műfaj az én kissé szenvedélyes alkatomnak nem felel meg. Ahhoz játékosság kell, az enyémnél valamivel szimplább látásmód, nem karakteres. Nem bírja el a zománc. Aztán kezdtem terrakotta szobrokat csinálni, mert mindig szerettem volna mondani az embereknek valamit magunkról, magamon keresztül, amit csak én vettem észre. Hisz mindenki mást lát, csak nem tud róla számot adni. Ha nekem adatott a képesség, hogy számot adhatok a magam látásáról, akkor az engem kötelez valamire. Így lettem szobrász.*”⁷ Ezt követően hihetetlen gyors szakmai kibontakozásnak és szép karriernek voltak tanúi a kortársak.

⁶ <https://sites.google.com/site/ungparty/csarnok/dr%C3%A1vai-gizella>

⁷ Balogh Irén: Szabálytalan beszélgetés Horváth Annával. Beregi Hírlap (Vörös Zászló), 50. évfolyam, 83. szám, 1994. november 3., 2. o.

Drávai Gizella szinte családtaggá vált Horváthéknál. Mariska néni, Horváth Anna édesanyja egész garnitúrákat hímzett neki. Mindig szívesen hímzett a szobrászno barátainak, így lett tele Drávai Gizella egész háza buzsáki motívumú, kék-piros függönyökkel ablakon, ajtón. A díszpárnák az ágyon és a fotelban, a terítők az asztalon – mind ki voltak varrva buzsáki, rábaközi, matyó, sárközi, kalocsai motívumokkal. De kunsági és kalotaszegi párnái is voltak a tanárnőnek, a keresztesemesek közül pedig a Rákóczi-hímzés volt a kedvence. Gizi néni vérbeli pedagógusként mindennel tanított. A dohányzóasztalán maga tervezte és hímezte terítő állt a magyar irodalom és a világirodalom legjelesebbjeinek nevével, piros-fekete fonállal kivarrva. Akik megfordultak nála, ezekkel a tárgyakkal is bensőséges viszonyba kerültek.

A szobrászno hatvanadik születésnapján, 1984 novemberében a *Beregi Hírlap* (korábban: *Vörös Zászló*) szerkesztőségének egyik tagja, Györke László köszöntötte a művészt visszaemlékezésével. Az újságíró ebben a cikkben leírt egy kedves történetet két szellemi mentoráról, Horváth Anna és Drávai Gizella szeretetteljes, vele bizalmas, szinte anya-gyermek-szerű kapcsolatáról: „*Most nem a jegyzetömböt veszem elő, hanem emlékeim között lapozok, hisz Horváth Annával még kisiskolás koromban ismerkedtem meg Drávai Gizella tanárnő – az örök emlékü Gizi néni – házában. Csak ámultam-bámultam, hogy bármilyen téma került elő, kettőjüknek mindegyikről volt véleményük. Gizi néninek inkább szíve, lelkesedése, heves érzelmi kitérősei hökkentettek meg, Anci néninek pedig higgadt, okos és mindig szabatosan megfogalmazott értékítéletei ragadtak meg. Ezek a délutánok egy életre szóltak – most már tudom. Emlékeim között igen elevenen él egy eset. Gizi néni hosszabb időre elutazott. Horváth Anna azt mondja egyszer nekünk:*

– *Pulya, van egy ötletem. Meszeljük ki a házat, míg a mama odavan.*

Kimeszeltük. Hárman voltunk: Horváth Anna, Finta Éva és én. Soha fizikai munkát így nem élveztem. Meszelővel a kezünkben Horváth Annától művészettörténetet, építészeti stílustörténetet tanultunk, közben ismerkedtünk az anyaggal, amivel dolgoztunk. S mindezt játékosan...”⁸

Drávai Gizella „*Azon kevesek egyike volt (...), akik a szovjet érában sem a hatalommal kötendő méltatlan kompromisszumokba nem hagyták magukat belekényszeríteni, sem olyan ellenzéki szerepbe nem sodródtak, amely miatt a közélet peremére szorulhattak, hivatásuktól eltiltathattak volna. Drávai Gizella úgy tudta képviselni a magyarságot és a magyar kultúrát, hogy ez*

⁸ Györke László: HORVÁTH ANNA JUBILEUMÁRA. *Beregi Hírlap* (Vörös Zászló), 40. évfolyam, 136. szám, 1984. november 3., 4. o

a missziója nem szenvedett csorbát sem az elfogadhatatlan megalkuvások, sem a csak kudarccal végződhető konfrontációk miatt.”⁹ – írja róla Balla D. Károly József Attila-díjas kárpátaljai magyar költő, író, szerkesztő, blogger.

A beregszászi hatos számú iskola falára Horváth Anna készített domborművet Drávai Gizella munkásságának emlékére. 2016-ban ugyanitt Horváth Anna-emléktáblát avattak. Az iskola egykori intézményvezetője, File Klára pedig a következőkkel emlékezett meg Beregszász és a kárpátaljai magyarok két meghatározó képviselőjéről: „(...) Beregszász kulturális életének mozgatórugói, meghatározó személyiségei voltak. Mindketten nagy hatással voltak tanítványaikra, ez felnőttként is kihatott életük alakulására.”¹⁰

Horváth Anna szobrász által készített emléktábla Drávai Gizella tiszteletére (terrakotta, aranyozott)

A KIBONTAKOZÁS – HORVÁTH ANNA MŰVÉSZETÉNEK KITELJESÉDÉSE

„Autodidakta volt. Szaktudományokat nem végzett, a maga erejéből építette föl saját magát, ami bizonyos önállóságot, szuverenitást is jelentett számára.”¹¹ (Espán Margaréta)

⁹ <https://sites.google.com/site/ungparty/csarnok/dr%C3%A1vai-gizella>

¹⁰ Emléktábla és múzeum Horváth Anna emlékére. Beregi Hírlap, 72. évfolyam, 5-6. szám, 2016. január 30., 2. o.

¹¹ Espán Margaréta: Horváth Anna-emléknap Beregszászban. Kiállítással emlékeztek a művésznőre. Kárpátalja, 14. évfolyam, 46. szám, 2014. november 14., 7. o.

Horváth Anna kortársaihoz képest későn, harmincnégy éves korában kezdte el hivatásos művészi pályáját. 1958-ban mutatta meg először munkáit egy beregszászi kiállításon. Harminc fölötti életkorokra pályatársai már több elismerésben is részesültek. A Horváth Annában megérett világ azonban harminc éves korán túl olyannyira teljessé vált, hogy mind technikai megoldásaival, mind formavilágával, ötleteivel, apró, hihetetlen részletgazdagságával, melyeket felfedezhetünk egy-egy alkotásán, több, évek óta a pályán lévő művész fölé emelte őt. Amint egykori tanítványa, Benkő György festőművész mesterére emlékezve idézte őt: „alkotni a természetet követve kell, nem giccselni; az alkotás pedig kitartó, állandó munkát igényel.”¹²

*Horváth Anna kislányt ábrázoló szobra 1958-ból,
első beregszászi kiállításáról.*

A szobrásznő magába szívta környezetét, eggyé vált vele, a részévé lett, ez volt működésének mozgatórugója és lokálpatriótáságának másik alapköve a családja mellett: „*Ki az a Horváth Anna?*»*Az egy olyan beregszászi ember;*

¹² Espán Margaréta: Horváth Anna-emléknap Beregszászban Kiállítással emlékeztek a művésznőre, uo., 7. o.

aki Beregszászban minden valamirevaló beregszászi embert ismer, az unokái, dédunokái arcán megleli a nagyapákat, édesapákat. Amikor rajzolok, ott vannak mind. Nekem nem kell, hogy modellt üljenek, sok-sok élmény fűződik a létezésükhöz, ami bennem van. Ezt hol szerezhettem volna meg másutt idegenben, közömbös közegben? Csak ott, ahol engem szeretnek, üldöznek, utálnak, ahol fontos vagyok. Másutt nem vagyok fontos»¹³

Horváth Anna családi kórust ábrázoló terrakotta domborműve

Horváth Anna ennek ellenére mindig kevésnek érezte magát, folyton tanulni és fejlődni vágyott. Nagyon becsülte, és érdeklődéssel figyelte művésztársait. Ez a figyelem és érdeklődés viszonzott volt, művész kollégáinak többségével mély barátságot kötött, sokan keresték a vidám természetű, kimagasló intelligenciával rendelkező szobrásznő társaságát. „(...) *nem egyszerűen Ukrajna érdemes művésze, hanem felvilágosító, pedagógus és filozófus. Vonzódnak hozzá az alkotói vénájú emberek: költők, festőművészek, szobrászok egyaránt...*

¹³ Balogh Irén: Szabálytalan beszélgetés Horváth Annával. uo., 2. o.

*Horváth Anna élete telített a művészet, az irodalom, a színház, az érdekes személyiségekkel folytatott beszélgetésekkel.*¹⁴ (Zoja Kucserenko)

„Sokáig csak keramikusként ismerték, ő azonban más műfajok iránt is érdeklődött. Kisplasztika, keramikusi, éremművészeti tevékenysége mellett sokat festett és rajzolt is: mindig voltak ugyanis olyan témái, amelyeket nem lehetett agyagban megvalósítani. Amikor elfáradt a szobrászkodásban, »pihenésképpen« akvarelleket, grafikákat készített. S a műfajt, a technikát mindig alárendelte a mondanivalónak.

*A grafika technikáját Kotljarevszkaja Mária dnyepropetrovszki művésznőtől tanulta egy kijevi alkotóházi tartózkodása idején. Kolléganőjét viszonzásul bevatta a kerámiázás rejtelmeibe.*¹⁵ (Dalmay Árpád)

Horváth Anna szignózott grafikája 1978-ból

„Tenálad nyilván sohasem következik be megtorpanás, leüledés, sohasem lesz lehetséges a teljes összegzés. Mindig új és új, meglepőnél meglepőbb látószögeket, térképezési módokat, megjelenési formákat, új és új mondanivalót találsz. Ez lehet az egyik oka, hogy munkád, személyed iránt már évtizedek óta nagy az érdeklődés. Kárpátaljaiakon kívül budapesti, kijevei, moszkvai kiad-

¹⁴ Zoja Kucserenko: Horváth Anna Kárpátaljáról. Beregi Hírlap (Vörös Zászló), 56. évfolyam, 96-97. szám, 2000. november 11., 3. o.

¹⁵ Dalmay Árpád: Horváth Anna könyvjegyei. Beregi Hírlap (Vörös Zászló), 36. évfolyam, 16. szám, 1980.február 5., 4. o.

ványok írtak rólad a nagyfokú elismerés hangján, művészetedet bemutatta a magyar, az ukrán és az orosz tévé, az Ukrajnai Dokumentumfilm-Stúdió külön filmet is forgatott kisplasztikáidról, szülővárosod – ezt is kevesen kapják meg! – még életedben külön múzeumot létesített alkotásaid számára. Minden okod megvan tehát arra, hogy elégedett, boldog ember légy. S az is vagy vajon?

Látod, ezt sokan szégyellik bevallani, úgy érzik, jobban illik hozzájuk a mű-síránkozás. Én nem szégyellem. Elégedett vagyok. Talán az új és új fölfedezés izgalma az, ami még most, ebben az életkorban is feszültté, s ezért boldoggá teszi napjaimat. Jó érzés, hogy sok-sok hűséges barát vesz körül; ezek mind várnak tőlem valamit, valami újat, valami még jobbat, de ennek fejében természetesnek tartják, hogy én is ezt várom tőlük. Megelégedéssel tölt el, hogy sikerült annak az emberi közösségnek a javára gyümölcsöztetni szerény tehetségemet, amely életet adott nekem, amely kitermelt magából, hogy talán volt antennám hozzá, hogy fölfogjam és továbbadjam e vidék varázsát... ”¹⁶

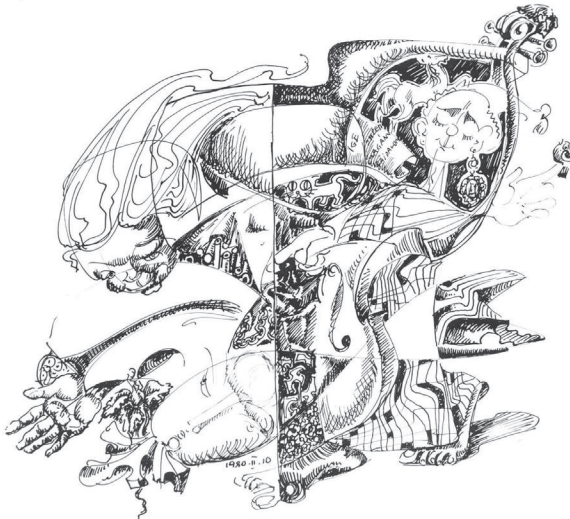

Horváth Anna Beregszász város részleteit ábrázoló plakettje, 1985

Anna keze mindig járt, az agya szünet nélkül dolgozott. A világra és az abban élő emberekre való nyitottságában is rejtett a különlegessége. Mindig ugrásra kész volt, mindent és mindenkit megfigyelt, kielemezett. A világ, az ember, a forma vizsgálatát sosem hagyta abba. Minden és mindenki érdekelte. „Rajzolok, mert szomjas vagyok, olyan, aki nem iszik eleget. Nem oltja a szomjamat, amit csinálok. Nem érzem azt a kis büszkeséget, mámort, hogy ezt én tudom csinálni, más nem. Rajzolok, mert ez a kötelességem. Valamit kaptam, amit vissza kell

¹⁶ Balla László (1993), uo., 99-100. o.

adni. Én most már mindent le tudok rajzolni a földön. De nem úgy, ahogy én szeretném. Nem a másokkal való összehasonlításban maradok alul, csak az én belső énemmel összehasonlítva. Abban vagyok kevesebb, amennyiben nem realizáltam magamban azokat a képességeket, amiket én magamban érzek, tudok. Most történt meg velem a héten, hogy festettem két képet: egy Krisztust és egy női portrét. S annak a parasztasszonynak a szeme olyan furcsa volt, olyan szép volt, s mögötte akkora széles, tágas világ húzódott, hogy én is észrevettem. Kicsit közelebb kerültem magamhoz. Innen a nyugalمام, innen az egészségem. Amikor azokat a parasztasszonyokat látod, észreveheted, mennyi azokon a variáció: az mind az én pillanatnyi hangulatom. Hol riadt, hol támadó, hol sunda, hol elégedetlen. De most a két képben megláttam a tökéletest. A teljesség volt a szemekben. Meg is döbbsentem: te jó Isten, csak nem értem a végére? S elkezdtem hamar rajzolni, vajon tudom-e folytatni? Van-e még ebből a nyugalomból, ebből a szépségből bennem?”¹⁷

Horváth Anna szignózott grafikája, 1980. február 10.

Horváth Anna a középszerűséget nem tudta megbocsájtani. Minden művész, tehetsége mértékétől függetlenül, szűrőként működik a világban. Megmutat valamit, rávilágít valamire, amit átengedett az agyán, a lelkén, s megteremt belőle egy másik dolgot.

¹⁷ Balogh Irén: Szabálytalan beszélgetés Horváth Annával. uo., 2. o.

„(...) a képző- és iparművészetnek is műveled szinte minden műfaját. Monumentális dekoratív térkompozíciók. Kisplasztika. Belső építészet. Grafika. Festészet. Éremművészet. Rézdomborítás. Díslettervezés. Kerámia... Mégis: melyik a fő műfajod?

Mikor melyik. Néha egy hirtelen ötlet, egy kezem ügyébe kerülő szerszám elég ahhoz, hogy más irányba terelje az érdeklődésemet, s van úgy, hogy évekig kitarok az újonnan választott szakterület mellett. De, ezen talán meg fogsz lepődni, megítélésem szerint a sokoldalúságom csak látszat. Én csak kíváncsi ember vagyok. Alkatilag az. Kíváncsi a világra, másokra és legfőképp magamra. Vajon meg tudom-e csinálni azt, ami éppen feladatul jutott nekem? Bűnös módon szeretem a megbízásokat, mert fölment a keresgélés bizonytalansága alól. Egyébként hányszor váltottál te is profilt! Látod, ez is kisebbségi létünk egyik jellemzője. Szegény az eklézsia, maga harangoz a pap alapon kevésségünkből nem mindig telik mindenre, azért azután vállalkozunk másra is, mint ami számunkra fontos.”¹⁸ – magyarázta Horváth Anna kérdezőjének, Balla Lászlónak.

Horváth Anna egy megrendelésre készített munkája.
Téma: az ékszer története

¹⁸ Balla László (1993), uo., 97. o.

Horváth Anna saját teremtményei között élt élete végéig. A lakása tele volt „gyermekkel”: lányokkal, fiúkkal, asszonyokkal, férfiakkal, ördögökkel, angyalokkal, Krisztusokkal. A polcokról, a falakról figyelték őt. Azok pedig, kik látogatói voltak ennek a világnak, megvizsgálhatták ezeket a teremtményeket. Én ezek között az alkotások között nevelkedtem. Horváth Anna teremtményeinek tekintete követett engem is otthonunk különböző részeiből. Én pedig cserébe nem tudtam nem figyelni rájuk. Ezek az ördögök, angyalok, munkásemberek, nők és asszonyok, parasztlányok díszes ruhában követték némán utamat.

Horváth Anna mindig örömmel fogadta a megrendelést, mert kihívást látott benne: *„Ha valamivel megkínáltak, nem az volt az első reakcióm, hogy vajon meg tudom-e csinálni, vagy nem, hanem a kíváncsiság önmagam iránt, hogy képes vagyok-e rá. Elég rizikós dolgok is voltak, amelyek nem sikerültek, mert nem is sikerülhettek. A kudarcaimat úgy kellett elviselni, hogy én vállaltam, s nem hibáztattam érte sem az embereket, sem a körülményeket: csak magamat. A magam szorgalmát, erőfeszítéseit nem fektettem be eléggé. Az első időkben szorongtam a megrendelések miatt, mert nem tudtam az elfogadott vázlateimat lemásolni: hiányzott belőlem az ismétlés képessége. Aztán rájöttek a szövetségben, hogy fölösleges tőlem a vázlat lemásolását kívánni, hanem külön zsűrizték a kész alkotásokat, és akkor mindig győztem. Még azt is elértem, amivel kevés művész dicsekedhet: megháromszorozták a honoráriumomat azok, akik nagyon kényesek voltak a pénzre, mert a mű, amit csináltam, jobb volt, mint a vázlat. A végső győzelem mindig az enyém. De addig ki kell bírni! Összeszorított fogakkal! Addig nincs kegyelem! Addig csak kételkedhetsz magadban, csak érezheted, hogy kudarc! Addig csak várhatod, hogy valaki feloldoz a nyomorúságból! Ez a nyomorúság persze nem úgy értendő, ahogy a nyugdíjasok mostanában szokták emlegetni, hanem a kicsinység tudatának a nyomorúsága, hogy hát ennyi, és nem több?”¹⁹*

Horváth Annának nem telt el napja anélkül, hogy legalább ne rajzolt volna pár alakot egy füzetbe. Harmincnégy éves elmúlt, mikor elkezdte a pályát, amit már nem tudott tovább elkerülni. Lételeme volt a teremtés. A természetben az idő sokféleképpen értékelődhet. A tiszavirág csak egy napig él, de azt az egy napot arra fordítja, hogy beteljesítse sorsát, s valószínűleg nincs tudatában idejének csekély tartamával. A holló akár több száz évet is él a földön, mégsem cselekszik másképp, mint a tiszavirág. Bármennyit is él, a feladata beteljesítésén dolgozik. Így volt ezzel Horváth Anna is. Nem

¹⁹ Balogh Irén: Szabálytalan beszélgetés Horváth Annával. uo., 2. o.

Egy szoborkompozíció tervezete Horváth Annától

számít, hogy pályáját mikor kezdte el, mert beteljesítette célját: megteremtette azt, amire ő teremtdött.

A művésznő 1958-ban először szerepelt szobraival kiállításon. Kreativitása és sokoldalúsága hamar hírnevet szerzett neki. „A 60-as évek elején egy, a Kárpátalja népi építészetéről készült film tanácsadója volt.

Egy róla készült dokumentumfilm bemutatta alkotás közben és a már elkészült szobrait is. Már akkor úgy fogadták alkotásait, mint a költői ábrázolás állandó útkeresését.”²⁰ (Zoja Kucserenko)

„Kárpátalján akkor még nem volt szobrászati szakosztály. Horváth Annát a moszkvai szakosztály fogadta kebelére, regisztrálta be. Megkapta azt a privilégiumot, hogy a katalógusba – mert szobrait számos kiállításra vitték, olykor utólag tudta meg csak, merre mindenhová – a neve mellé beírták városunk, Beregszász nevét is.”²¹ (Balogh Irén)

1959. június elsején új helyen kezdett dolgozni, felvették a beregszászi mozi státuszon kívüli plakátfestőnek, ahonnan a szerződés lejártával elment. Bár már elkezdődött szobrász pályafutása, azt tudni kell, hogy hivatásos szobrász annak idején is ritkán élhetett meg tisztán csak a művészetéből. Az állami megrendelések rendszertelenek voltak, azokért nagy harc folyt, Ungváron történt az elosztás. Horváth Anna csak akkor utazott Ungvárra, ha feladata volt arra, vagy gyűlés volt, vagy őt bízták meg valamivel. „Beregszásznak lelkes polgára volt. Nem vonzották a nagy művészeti központok. Ebben a kisvárosban élte le életét, mégis tudott az egész világban gondolkodni...”²² (Espán Margaréta)

²⁰ Zoja Kucserenko: Horváth Anna Kárpátaljáról, uo., 3. o.

²¹ Balogh Irén: Szabálytalan beszélgetés Horváth Annával, uo., 2. o.

²² Espán Margaréta: Horváth Anna-emléknap Beregszászban. Kiállítással emlékeztek a művésznőre, uo., 7. o.

Élete során mégis több alkalommal előfordult, hogy állami megrendeléseket nyert el. Leginkább emlékmű jellegű köztéri szobor megalkotására írtak ki ilyen típusú pályázatot. Több alkalommal kapott megrendelést vidéki művelődési központokba és üdülőközpontokba beltéri szobrok vagy fali domborművek készítésére. Ezekről a megrendelésekről, illetve a művek utóéletéről keveset tudhatunk. Némely esetben bizonyos, hogy a kihelyezett művek megrongálódtak vagy el is tűntek. Így jártak például a beregszászi geológusok központjának épületében lévő domborművei az anyag misztériumáról, az egykori házasságkötő terem főfalára készített családfa kompozíciója (mind a szerkezet, mind a figurák megrongálódtak), de az egykori ékszerbolt falait díszítő, az ékszerek történetét dekoratívan, a művészettörténet felől bemutató hatalmas, színes táblái is, amelyek fa alapra készültek, s amelyeket a helyi bútorgyár magas fényű lakkréteggel borított elkészültük után. „Munkái sok beregszászi középületben láthatók. Horváth Anna domborművei díszítik a Kárpátukrajnai Borkóstoló Pavilont. Már évek óta ő tervezi a Beregszászi Népszínház magyar művészegyüttesének díszleteit.”²³ (H. Barta Lajos)

Zsgyenyijevóban (Szarvasháza, Munkácsi járás), egy Kárpátokban lévő üdülőtelep (Forel', Likuval'no-Ozdorovchyy Komplex) belső udvarában elhelyezett monumentális szobra (csurgó kút)

Mivel az állami megrendelések kiszámíthatatlanok voltak, Horváth Anna az önfenntartásáról szabályos munkaviszony keretén belül gondoskodott. Így kerültek sorra a munkakönyvben szereplő különböző megbízások. Azt is meg kell jegyezni, hogy az agyagból való szobrászkodás drága műfaj. Az agyag megvásárlásán túl költségei voltak az égetésnek, a felületkezelésnek, esetleges

²³ H. Barta Lajos: Horváth Anna szobrász., uo., 28. o.

zománcozásnak, a sókkal színezés eljárásának. Egy-egy állami megrendelés arra volt elegendő, hogy a beérkezett jövedelemből be tudjon ruházni a következő munka elkészítésébe. A szobrászról jól ismerte az agyag természetét, tudta, akármilyen minőségű agyaggal nem lehet dolgozni. Ki gondolná, hogy annyi féle karaktere van ennek a lábunk alatt heverő matériának? Laikusként csak a színét látjuk, ami hol halványabb, hol sötétebb. Rugalmasságában, képlékenységében, plaszticitásában, sűrűségében, az agyagszemcsék méretében is nagyon eltérőek lehetnek az agyagok. A művészről, ha csak olyan agyaghoz tudott hozzájutni, amelyből nem szívesen dolgozott, mert az nem rendelkezett azokkal a tulajdonságokkal, melyekre szoborépítési módszereit alkalmazhatta volna, akkor azt valamilyen egyéb anyaggal (fűrészporral, kávézaccal, a samott esetében kő- vagy márvány zúzalékkal) összedolgozva tette a maga számára használhatóbbá. Szívesen dolgozott samottból is. Ezek a fehér színű szobrok jól viselték a színezés lehetőségét, hátrányuk csak a meglehetősen nehéz súlyuk volt. Kerámiából karton vastagságú, légiesen könnyű szobrokat építhetett a maga által kidolgozott technológiával. A szobrászról munkássága során mindenféle anyagot sikeresen munkált meg, az agyag mellett faragott követ, fát, készített domborműveket rézből és más fémből. A gipsz adottságait nem csak öntvényeknél használta. Az anyag kötési sebességét különböző módokon lassította le a hozzákevert adalékok által, így hagyományos értelemben véve szobrászkodott magának az anyagnak a felhasználásával is. Erre jó példa a beregszászi házasságkötő teremben az egykor a helyiség fő falát díszítő családfa-kompozíciója. A kompozíció minden eleme, magát a fa elágazását mutató szerkezet és az elágazások „fészkeiben” helyet foglaló emberpárok is gipszből készültek. Azért, hogy ezt a könnyű és formázásra nem alkalmas anyagot agyagszerűen tudja használni, többnyire összedrótózott papír alapra építette a figurákat. Mint annyi minden az évek során, sajnálatosan ez a szoborkompozíció is tönkrement, csak egy-egy figura maradt meg belőle.

Horváth Anna kíváncsisága és alkotószelleme nem merült ki az anyaggal való játékban, kísérletezésben. Több műfajban is kipróbálta magát, sikeresen: „(...) *érmészként igazán magas rangot vívta ki, az elsők közé emelkedett Ukrajnában, ha nem ugyan a legelső helyre, hiszen többször előfordult, hogy egymagad képviselted a köztársaságot nemzetközi éremművészeti kiállításokon. Melyek is voltak ezek?*

– *Nemzetközi Fidem-tárlatok Varsóban, Krakkóban, Budapesten, Berlinben, Bukarestben.*”²⁴ A felsorolás nem teljes.

²⁴ Balla László (1993), uo., 98. o.

H. Barta Lajos 1974-ben keletkezett riportjában, melyet a művész nő születésének 50. évfordulója alkalmából készített, így összegezte Horváth Anna pályájának addigi nemzetközi kifutását: „(...) első kiállítása óta eltelt esztendőök alatt számos városi, megyei, ukrajnai és országos kiállításon vett részt műveivel. 1970-ben egy moszkvai kiállításon mutatták be alkotásait, 1972-ben pedig ismét a fővárosban, az első Országos Kisplasztikai Kiállításon. Műveit ma már ismerik az NSZK-ban, Lengyelországban és természetesen Magyarországon is.”²⁵

1.

2.

3.

Horváth Anna által készített plakettek:

1. Öregek nyári pihenője, 2. Virrasztó asszonyok, 3. Beethoven

„Horváth Anna ma vidékünk egyik legsokoldalúbb művésze: szobrász, keramikus, érmész, festő, grafikus, díszlettervező, belsőépítész. Alkotásai többször szerepeltek országos és nemzetközi képzőművészeti kiállításokon.”²⁶ – méltatta munkásságát Dalmay Árpád újságíró.

A hatvanas évek végéről találunk olyan újságcikket, melyből arról értesülünk a művész nő egy kiállítása kapcsán, hogy kivételesen nem csak szobrokkal vagy plakettekkel szerepelt: „Eddig csak a kiállítás kerámiai részéről szoltunk. De nem hallgathatunk a grafikáról, a festményekről sem. Az eddigi kiállításokon ezek a műfajok háttérbe szorultak s meg kell mondanunk, teljesen alaptalanul. A sok festmény közül nehéz kiválasztani néhányat, nyugodtan állíthatjuk, hogy mindegyik jó, művészi tökéletességében nem marad el a kerámiák mögött. A hideg és a meleg színek ellentétén épülő Falusi délután, a nagyszerű jellemábrázoló készséggel megkomponált portrék, a gyönyörű verhovinai népviseletet dokumentáló Rahói asszonyok és sok-sok más festmény arról tanúskodik, hogy Horváth Anna ebben az eddig kissé elhanyagolt műfajban is maradandót fog alkotni.

²⁵ H. Barta Lajos: Horváth Anna szobrász., uo., 28. o.

²⁶ Dalmay Árpád: Horváth Anna könyvjegyei, uo., 4. o.

Hiányoljuk viszont, hogy a kiállításon egyetlen fém domborítás és li-nóleummetszet sem szerepel, pedig a közelmúltban sok jó alkotást láttunk Horváth Annától ezekben a műfajokban is.”²⁷

Horváth Anna parasztházaspárt ábrázoló festménye

Horváth Anna grafikai készségét több formában is kamatoztatta. Dalmay Árpád egyik újságcikkében, 1980-ban a művésznő sokoldalúságának egy kis darabját mutatja be: az ex libriseket. A szobrásznő a 60-as évek közepén kezdett el ex librisekkel foglalkozni, de ezeket a könyvjegyeket csak barátainak készítette. Kárpátalján akkor kezdett divatba jönni a műfaj, ez kelthette fel a közel 10 éve pályán lévő művész kíváncsiságát. Grafikában mindig is otthon volt, az ex libris

²⁷ Csanádi György: Igazi realista művészet. Beregi Hírlap (Vörös Zászló), 25. évfolyam, 107. szám, 1969. szeptember 11., 4. o.

pedig kisgrafika, amely nagyon illett Horváth Anna munkatempójához. A művésznő mindent gyorsan, egy lendülettel szeretett elkészíteni, amíg a gondolat, érzés megvolt benne, s kitarzott. A kisgrafika elterjedéséért, népszerűsítéséért sokat tettek a könyvbarátok szervezetének aktivistái. „Mind több művész készít könyvjegyeket. S Horváth Anna két berehovói tanítványával – Ortutay Zsuzsannával és Finta Évával – e miniatűr remekművek legtelkebb propagátorai közé tartozik.

Horváth Anna ex librisei nyitott könyvek, első pillantásra meg tudjuk állapítani, ki a tulajdonosa – író, művész, történész, újságíró, tanár, kétkézi munkás. S nemcsak foglalkozásáról szerzünk azonnal tudomást, hanem érdeklődési köréről, jellembeli tulajdonságairól is. Legtöbb könyvjegye egy-egy ragyogó szimbólum, de szívesen rajzol berehovói motívumokat, gyakran merít ihletet vidékünk múltjából (Esze Tamás beregszászi zászlóbontása, Czabán Samu tevékenysége) és jelenéből.

Horváth Anna könyvjegyei teljes mértékben kifejezik egy-egy személy vagy szervezet egyéni jellegét, egyediségét, megismételhetetlenségét.”²⁸ Maga a művésznő így fogalmazott a kisgrafikai műfaj műveléséről: „S ha ezt olyan minőségűen csináljuk, hogy az megüti a művészi érték mércéjét, akkor missziót teljesítünk”²⁹. Dalmay Árpád pedig, válaszul Anna gondolatára, így zárja a művészről írt cikkét: „És Horváth Anna nemcsak vallja, hanem teljesíti is ezt a nemes küldetést.”³⁰

Horváth Anna grafikai munkái kivételesek, képi és formaviláguk rendkívül egyedi és gazdag. Anna fénykorában ontotta magából a rajzokat. 1999-ben 100 magyar katonáról készített grafikát, amelyekből kiállítást is szerveztek. A kiállítás nem maradt visszhang nélkül. „*Letisztult, kész műretek minden rajza. Száz grafikát készített a második magyar hadsereg tragikus sorsának emlékére. Száz grafika, száz sors: a fiatal katonák mellett öreg, fejkendős asszonyok, az özvegyek, a fiút gyászoló édesanyák, a kedvest egész életükben sirató nők. Történelem, a mi tragikus történelmünk. Vesztéseink, hiányaink... E sorozat egy része megjárta már a megyei kiállítótermeket, más részük még várja, hogy közönség elé kerüljön. Mikor és hol? S vajon itt, Beregszászban lesz-e, aki kiállítást szervez műveiből? A szomszédos Nagyszőlősen már készül egy Horváth Anna-kiállítás: ott van hol és kinek szerveznie...”³¹ (Szilvási Irén)*

²⁸ Dalmay Árpád: Horváth Anna könyvjegyei, uo., 4. o.

²⁹ Dalmay Árpád: Horváth Anna könyvjegyei, uo., 4. o.

³⁰ Dalmay Árpád: Horváth Anna könyvjegyei, uo., 4. o.

³¹ Szilvási Irén: Horváth Anna köszöntése. Beregi Hírlap (Vörös Zászló), 55. évfolyam, 126-127. szám, 1999. november 6., 3. o.

Horváth Anna barátjának, Finta Éva költőnőnek szánt ex librise

Horváth Anna kisebbségi létből indult. A Kárpáti Igaz Szónál egykori főnöke, Balla László készített vele riportot. A hosszú beszélgetés során nem kerülhették el a kisebbségi-többségi társadalom megítélésének, és a magyarság megmaradásának kérdését sem. „Magyarságom, emberségem, művészetem értékelése tekintetében talán elég lesz kommentár nélkül felsorolnom néhány tényt. A moszkvai televízió tavaly háromszor egy-egy félórás műsorban adott számot létezéséről, ezután a világ sok országából és honi régiókból Vlagyivosztoktól Szentpéterváron át Nyikolájevig és Harkovig szeretetteljes és néha zavarba ejtően rajongó levelekben írták meg az emberek a véleményüket arról, amit igen csetlő-botló, magyaros fogalmazású orosz nyelven mondtam el a feltett kérdésekre. Az már természetesebb, hogy a Debreceni Mihály készítette, nemrég sugárzott tévériportra is élénk volt a reagálás a magyar nyelvi szférából. Ebből, azt hiszem, az a tanulság, hogy nem árt az, ha kölcsönösen megbecsüljük a saját tulajdonainkat.”³²

Bár életében ő sem lehetett próféta saját hazájában, azaz szülővárosában, hiszen a lakosság a vasutas apa lányát látta benne, aki pályafutását a téglagyárban

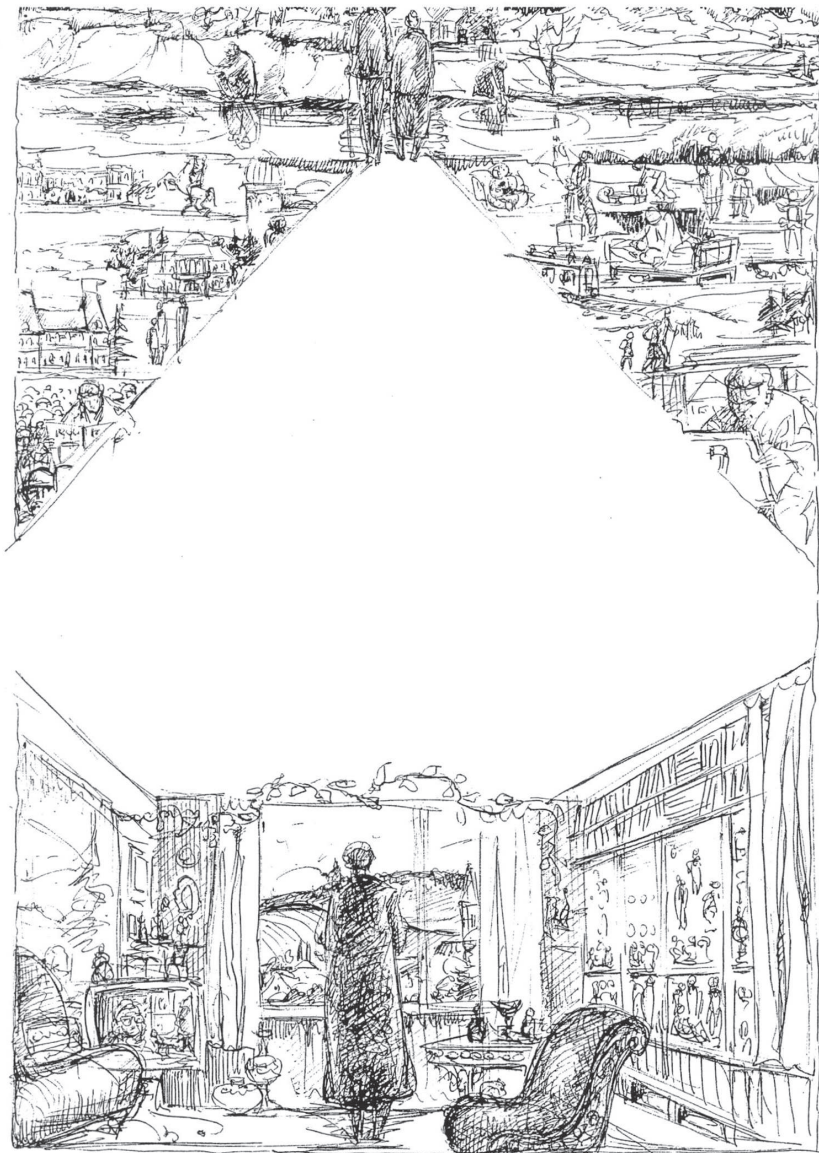
³² Balla László (1993), uo., 94. o.

kezdte, s ezt a tényt nem írta felül egy birodalom elismerése és ünneplése, kitartóan tette a dolgát: „(...) további sorsunk alakulása elsősorban rajtunk múlik. Másoktól ne várjunk sokat, magunknak kell megküzdenünk a létünkért. Hogy ez sikerül-e, az szerintem elsősorban attól függ, mennyire ismerik fel a kárpátaljai magyarok saját értékeiket, mennyire tudatosul bennük, hogy ezeknek az értékeknek az ápolásáért, a gyarapításáért érdemes itt maradni; egyúttal annak is rögződni kell az elmékben, hogy a fennmaradáshoz épp ezeknek az értékeknek a gyarapítása a legjobban célravezető út, s nem a hangoskodás, hazafiúi érzelmeink állandó fennen hangoztatása, még kevésbé az a szélmalomharc, amelyet (de sok példa van rá!) egymással vívunk azért, hogy »ki a magyarabb magyar«. Én hiszek benne, hogy »a minőség forradalma« előbb-utóbb végbemegy nálunk.”³³

Horváth Anna József Attilát ábrázoló grafikája

³³ Balla László (1993), uo., 95. o.

Horváth Anna grafikája, melyen lakása ablakában áll, és felette magasodik élettörténetének részleteivel a város